

پیشینه نام و حدود جغرافیایی سرزمین ایران و سیر تاریخی بازیابی مفهوم سیاسی آن پس از حمله اعراب
بخش پنجم: اسناد مدارک موجود در سایر کشورها
گردآوری و تنظیم: پوریا خلیلی

همانطور که در بخش قبلی اشاره شد، نام و حدود جغرافیایی ایران به موجب متن و محتوای شاهنامه و دیگر کتب و اسناد تاریخی چنان در ذهن و زبان مردم ایران و دیگر سرزمین های خاورمیانه جا افتاده بود که در اسناد و مدارک تاریخی دول همسایه نیز به رسمیت شناخته شد. هر چند مردمان مغرب زمین به واسطه شناختی که از کشور ایران از طریق کتب تاریخی یونان و روم باستان داشتند عموماً ایران را با نام پرس یا پرشیا می شناختند اما برای خود مردم ایران و باشندگان سرزمین های همجوار هیچگاه هم‌آوردی جز آن چه مردم ایران می شناختند و می پسندیدند وجود نداشت. در بخش چهارم به القلقشندی کاتب و مورخ مصری که بارها نام ایران را در کتاب خود ثبت کرده است اشاره کردیم و در این بخش به شکل مفصل تری به اسناد و مدارک تاریخی و نسخ خطی موجود در مجموعه های آثار تاریخی اشاره خواهیم کرد. نام ایران در نسخ خطی موجود در ترکیه جستارهایی از نسخ خطی استانبول/ حسین متقی

مجموعه عاطف افندی

در میان دیوانهای ترکی، ماده تاریخهای ارزشمندی مربوط به بخشی از تاریخ ایران و حملات عثمانی آمده که میتواند مبنای یک پژوهش تاریخی نیز باشد

برگ ۴۹ب: تاریخ فتح همدان در ملک ایران ۱۱۳۷هـ، اوله:

رگ ۵۰ب: تاریخ تفال گونه بفتح کشور اصفهان قصر شاه ایران

در مجموعه عاطف افندی نسخه ۱۸۳۵ نسخه ای با عنوان تاریخ تیمور به فارسی از قرن نهم هجری
اوله

رگ ۵۱ب: > تاریخ مصالحه شاه اشرف بحضرت شاهنشاه جنتمکان سلطان احمد خان

شهریار هفت کشور پادشاه بحر و بر

حامی شرع پیمبر ظلّ رب العالمین

فاتح ایران زمین خاقان منصور اللواء

خسرو صاحبقران و قهرمان ماء و طین

مجموعه یازما باغشلار

- سفارتنامه ایران از سید سعدالله انوری به ترکی به شماره ۱۴۴۹ مجموعه یازما باغشلار ۱۱۷ برگ
کتابت ۱۲۶۳هـ.

- تاریخ سیاه = ایران تاریخی از ابراهیم متفرقه به ترکی به شماره ۲۴۱۵ مجموعه یازما باغشلار ۱۲۶

برگ کتابت ۱۱۴۲ هـ

مجموعه ولی الدین افندی

تاریخ ایران صفوی‌ر دوری از حسن [شاید تاریخ حسن روملو باشد] به شماره ۲۳۷۰ مجموعه ولی الدین افندی ۲۹۲ برگ با تاریخ کتابت ۱۰۱۲ هـ به فارسی.

- رساله در رسم و ادیان پادشاهان قدیم ایران زمین از ابوجعفر نصیرالدین محمد بن محمد بن حسن طوسی (خواجه) به فارسی به شماره ۲۵۴۲ مجموعه ولی الدین افندی برگ ۱۶۸ ب- ۱۷۱ الف.

مجموعه نور عثمانیه

- تاریخ شاه عباس ایرانی از فضل الله بن روزبهان خنجی اصفهانی به شماره ۳۱۴۳ مجموعه نور عثمانیه ۳۷۱ برگ به فارسی.

مجموعه نوری

- ایران شاهی حسین بن شاه سلیمان دان ۱۱۱۷ هـ ده گلن کتابچه از ناشناس به ترکی به شماره ۹/۵۹ مجموعه نوری

مجموعه رشید افندی

- آراسز برگ ۶۶-۷۴. ۱۱. ایران قدیم تاریخی از ناشناس به ترکی به شماره ۵/۱۰۳۰ مجموعه رشید افندی برگ ۲۶-۶۳.

مجموعه اسعد افندی

- ایراندا افشار سلاله سی تاریخی از ناشناس به ترکی به شماره ۲۱۷۸ مجموعه اسعد افندی ۷۵ برگ. صفوی سوی (soy) کوتوغو حقیندا بیر رساله از ناشناس به فارسی! به شماره ۲/۲۱۱۴ مجموعه اسعد افندی.

- حکیم اوغلو علی پاشانین ۱۱۴۳ هـ ایرانیلارلا بیدییی ساواش از عبدالرزاق بن عبدالله کرکوکی شهیر به نوریس به ترکی به شماره ۲۲۵۲ مجموعه اسعد افندی.

- بیلار آراسیندا ایرانین داخلی وقوعاتینا عائد راپور از بدرالدین زاده علی بن عمر بن محمد به ترکی به شماره ۳۳۷۷ مجموعه اسعد افندی ۴۳ برگ.

- ایران سفاتنامه سی از ناشناس به ترکی به شماره ۳۳۷۷ مجموعه اسعد افندی ۵۸ برگ.

-نظم تاریخ پادشاهان ایران از امیرعلیشیر نوایی به فارسی و ترکی به شماره ۲۶/۳۷۸۲ مجموعه اسعد افندی برگ ۶۴-۶۶.

- رساله فی مباحثه مع علماء ایران فی بحث الامامة از عبدالله بن حسین سویدی به عربی به شماره ۶/۳۵۸۰ مجموعه اسعد افندی برگ ۱۵۱-۱۶۱.

- سنی لیک - شیعه لیک اوزرینده عثمانلی و ایران بیلگینلری آرسیندا از عبدالله سویدی و گورک زاده حسن به ترکی به شماره ۲۴۳۶ از مجموعه اسعد افندی ۵۰ برگ با کتابت ۱۲۱۱ هـ.

- تاریخ شاهان ایران از صبحی بیگلرکچی زاده محمد به ترکی به شماره ۲۰۹۶ مجموعه اسعد افندی ۱۵۰ برگ با کتابت ۱۱۴۳ هـ.

مجموعه حاجی محمد افندی

- عثمانلی - ایران تاریخندن آیینمیش پارالار از ناشناس به ترکی به شماره ۹/۵۶۸۶ مجموعه حاجی محمد افندی.

مجموعه بایزید

- تاریخ ایران از ناشناس به فارسی به شماره ۵۱۶۲ مجموعه بایزید ۴۴ برگ.

مجموعه فاضل احمدپاشا (کوپریلی)

- فوائد و منتخبات فی تاریخ ایران و قطعات من القوائد از ناشناس به فارسی به شماره ۳/۱۶۳۲ مجموعه فاضل احمدپاشا (کوپریلی) برگ ۴۸-۱۱۱.

مجموعه علی امیری

- مصور سفارتنامه ایران از عثمان شکیر بوزوقلو به ترکی به شماره ۸۲۲ مجموعه علی امیری پنجاه و پنج برگ. باید دانست که نسخه تصاویر قلمی متعددی نسبت به مسیر سفر از استانبول تا تهران دارد. در بخش ایران تصاویری ارزشمند از شهر زنجان (برگ ۴۷)، سیادهان [= تاکستان] (برگ ۴۹)، ابهر (برگ ۵۰)، قزوین (برگ ۵۲) و تهران (برگ ۵۵) دیده میشود. این سفرنامه مربوط به سال ۱۲۲۵ هـ در زمان سلطنت فتحعلی شاه قاجار است.

- روس - ایران اختلافی از ناشناس به ترکی به شماره ۳۰۷ مجموعه علی امیری TRH هفت برگ.

- سفارتنامه ایران از رحمی قریمی به ترکی به شماره ۸۱۹ مجموعه علی امیری TRH هشتاد و پنج برگ. این سفرنامه گویا مربوط به اواخر دولت صفوی و معاصر با سلطان احمد عثمانی [گویا احمد ثالث] بوده است.

- سفارتنامه ایران از درّی احمدافندی به ترکی به شماره ۸۲۰ مجموعه علی امیری TRH سی و یک برگ. این سفرنامه گویا مربوط به سالهای میانی سلطنت فتحعلی شاه قاجار (۱۲۵۰-۱۲۱۲ هـ) بوده است.

- سفارتنامه ایران از محمود رفعی به ترکی به شماره ۸۲۳ مجموعه علی امیری TRH هشتاد و چهار برگ. این سفرنامه گویا مربوط به دوره سلطنت فتحعلی شاه قاجار بوده است.

- سفارتنامه ایران از نظیف مصطفی افندی به ترکی به شماره ۸۲۴ مجموعه علی امیری TRH سی و یک برگ. این سفرنامه نیز گویا مربوط به دوره سلطنت فتحعلی شاه قاجار بوده است.

مجموعه قالاتا مولوی خانه سی

- عثمانلی - ایران ساواشی، پادتونا عصیانی و باشقا خصوصولاردا گؤندریلن فرمانلار از ناشناس به ترکی به شماره ۲/۲۱۵ مجموعه قالاتا مولوی خانه سی.

مجموعه کمال ادیب

- ایران سوی (SOY) ایچین ویریلن فتوانین صورتیدیر از شیخ الاسلام عبدالله افندی به ترکی به شماره ۵/۴۳ مجموعه کمال ادیب ک. اوغلو برگ ۶۵-۶۷.

مجموعه قاضی زاده محمد

- ایران شاهلار تاریخی ترجمه سی از ناشناس به ترکی به شماره ۲/۳۵۴ مجموعه قاضی زاده محمد.

مجموعه حسنوپاشا

- ایران و عثمانی مولکو حقیندا مختصر رساله از ناشناس به ترکی به شماره ۷/۶۷۸ مجموعه حسنوپاشا.

چند اثر درباره صفویان در میان مجموعه‌های کتابخانه سلیمانیه

- تاریخ ایران صفویلر دوری از حسن [شاید تاریخ حسن روملو باشد] به شماره ۲۳۷۰ مجموعه ولی الدین افندی ۲۹۲ برگ با تاریخ کتابت ۱۰۱۲ هـ به فارسی.

- تاریخ شاه عباس ایرانی از فضل الله بن روزبهان خنجی اصفهانی به شماره ۳۱۴۳ مجموعه نور عثمانیه ۳۷۱ برگ به فارسی.

برابر آمارهای غیر رسمی در حدود نیمی از دستنویس‌های اسلامی در ترکیه تقریباً در کتابخانه‌های استانبول نگهداری می‌شوند؛ از این تعداد در بیش از ۱۰۰۰۰۰ مجلد نسخه نفیس شامل صدها رساله، تنها در کتابخانه عامره سلیمانیه و ۱۵۰۰۰۰ نسخه نیز در کتابخانه‌های خصوصی و عمومی دیگر شهرهای ترکیه موجود است، به همین میزان، یعنی حدود ۲۵۰۰۰۰ نسخه هم در دست مردم و یا کتابخانه‌های خصوصی است و به نظر می‌رسد در کل کتابخانه‌های ترکیه حدود ۵۰۰۰۰۰ مجلد دستنویس بوده باشد؛ لیکن حقیقت این است که با توجه به وفور دستنویس‌ها در مراکز مختلف در ترکیه، به نظر نمی‌رسد تعداد آن‌ها کمتر از یک میلیون مجلد بوده باشد!

در کتابخانه سلیمانیه و مجموعه‌های وابسته، بر اساس برآوردهای اولیه بین ۹۰۰۰۰ تا ۱۲۰۰۰۰ دستنویس وجود دارد که از این تعداد، حدود ۶۰۰۰۰ تا ۷۰۰۰۰ به زبان عربی، ۲۵۰۰۰ تا ۳۰۰۰۰ به زبان ترکی عثمانی و ۱۲۰۰۰ تا ۱۵۰۰۰ نسخه هم به زبان فارسی و نیز تعدادی هم زبان‌های دیگر است.

بسیار خوب، بر این فهرست بلند بالا می‌توان صدها و چه بسا هزاران سند دیگر که به ذکر نام و هویت و حدود جغرافیایی ایران پرداخته اند افزود. به راستی آیا باز هم کسی پیدا خواهد شد که "ایران" را انکار کند و بگوید "ایرانی در کار نبوده"؟

برگرفته از :

ایران و ایران گرایی در گذر تاریخ جلال خالقی مطلق

وطن، زبان فارسی و تداوم مفهوم تاریخی و سیاسی ایران در دوران اسلامی ماشالله آجودانی

نام ایران در اسناد هخامنشی رضا مرادی غیاث آبادی

نام ایران و پیشینه فارسی دری فریدون مجلسی

ایران، ایرانشهر و ایران زمین در شعر فردوسی، پیروز مجتهد زاده، ابوالفضل کاوندی کاتب

نزهة القلوب حمد الله مستوفی
بازیابی مفهوم ایران زمین در آثار و آرا حمداله مستوفی قزوینی هاشم آقاجری ، احمد فضلی نژاد
جایگاه رشیدالدین فضل الله در کارآمدی اندیشه ایرانشهری
ایران زمین در عصر ایلخانان و ممالیک احد فضلی نژاد
بازتاب اندیشه رشید الدین فضل الله همدانی در ساختار زبانی مکاتبات وی محسن رودمعجنی ، عبدالله
رادمهر ، مهناز محمد زاده
بازنمایی مفهوم ایران در جامع التواریخ فریدون اللهیاری
بازنمایی مفهوم ایران در عصر ایلخانان بر اساس منظومه های تاریخی مهشید گوهری کاخکی ، محمد
جعفر یاحقی
جایگاه رشید الدین فضل الله در کارآمدی اندیشه های ایرانشهری محمد عارف نیا ، سید ابولفضل رضوی
، ناصر جدیدی
تاملی در جغرافیای شاهنامه مهدی سیدی
همایون نامه زجاجی و شهنامه سجاد آیدنلو
کتاب اسناد و مکاتبات تاریخی از تیمور تا شاه اسماعیل صفوی عبدالحسین نوایی
جستارهایی از نسخ خطی استانبول/ حسین متقی
حبیب السیر
وبلاگ اسپهبد ساروی - پشتیبان ایرانیان جهان
ضیا فتح راضی از سایت مهر میهن
سایت مهر میهن نامه نوه چنگیز به پاپ